

(המלצה: כדאי לעבור על הדברים מתחילה ועד סוף)

ולא בעל שבט הלוי בלבד...

דווקא לאחר שעברו כבר כמה חודשים מפטירתו של מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, זה הזמן לשמוע כיצד היתה דרך עלייתו, מנעוריו ועד היום בו השיב נשמתו הטהורה לבוראה ■ לפנינו דברי חיזוק והתעוררות שנאמרו בכולל פוניבז' ע"י תלמידו הרה"ג רבי בנימין גרוסברד שליט"א (נכדו של הגאון רבי צבי שרגא זצ"ל), שכשם שלמד כל השנים מרבו זצ"ל איך לגשת לסוגיה, גם הפעם, כשהוא נצרך להספידו, הוא בונה מערכת/סוגיה שלמה, עם ביאור ובידור, דיון וליבון, וכל זה כדי ללמדנו-דעת כיצד הופכים להיות גדול בתורה ■ ההספד נבנה על דברי הרמב"ם הידועים - 'ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו, להבדל ולעמוד לפני ד' לשרתו לדעת את ה', והלך ישר כמו שעשה האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספק לו, וכו' ■ כדאי לעבור על הדברים מאל"ף עד תי"ו ■ מיוחד

ובדרגותיו של האדם הגדול, ולגלות את התמצית שבצדיק ובחכם, כמו שלומדים סוגיא ומעמיקים בה ומשתדלים לעמוד על יסוד הסוגיא אשר ממנה תוצאות חיים, כך בדיוק צריך להיות המבט הנכון והשימוש החכמים האמיתי להעמיק בסוגיא זו של אותו אדם גדול, להבין ולהשכיל עד כמה שידנו יד כחה מגעת.

וכמו שכתב ה'מסילת ישרים', שצריך אדם לחשוב בלבו מה עשו אבותינו אברהם יצחק ויעקב שכה חשק בהם הקב"ה; והיינו הרי אף אחד לא יכול להגיע לדרגתם ומעלתם של אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, אבל היות שאמרו חז"ל (בתנכ"א) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב, לכן צריך כל אחד לחשוב ולהתבונן על כל פנים מה עשו אבותינו ומה היתה הדרך שלהם בעבודת ה', על איזה יסודות עליונים הם הציבו את משנת חייהם, ועיי' זה אפשר לכל הפחות לקטני ערך כמונו להגיע בנגיעה כל שהיא, וללכת לכל הפחות בדרך ובכיוון שהם הלכו, ולהתרומם כל שהוא.

כאשר ניגשים להספיד את גדולי ישראל על מנת ללמוד ולהתחזק ממעשיהם, אין ענין ותכלית לספר סיפורים נעלים ויפים ככל אשר יהיו, כי המעשים אינם משקפים נאמנה את הדמות הגדולה, וגם לא מפיקים מכך את התועלת הרצויה, שהרי לפעמים שומעים סיפור שהוא לא בר-השגה עבור קטני-ערך כמונו, ואין ענין לחקות כמעשה קוף בעלמא כל סיפור וכל הנהגה שנהגו גדולי ישראל.

זאת ועוד; ידוע משי"כ בני הגר"א זיע"א בהקדמה לביאור הגר"א, שדרך הצדיקים לגלות טפח ולכסות טפחיהם, ואמר לי מו"ר מרן זצ"ל שהדבר לא אמור רק ביחס לגר"א, אלא ביחס לכל הצדיקים שכן דרכם של כל הצדיקים שעל כל מעשה והנהגה שרואים אצלם הרי זה מכסה טפחיהם, וא"א לשער ולתאר את גדלותם ורום מעלתם. ואם מרן ז"ל אמר את זה הרי נשמע מכך שאף הוא עצמו היה במעלה ומדרגה זו, וממילא אין תועלת בסיפורים גרידא.

שימוש-החכמים האמיתי אינו רק לשמוע את דברי החכמים ולחזור עליהם, אלא לחקור ולהעמיק בדמותו

מכל זה נראה בהתבוננות קלה שיש כאן "סוגיא" שצריך ללמוד אותה ולהעמיק בה ולהבין מהו יסוד הדברים שעליהם סובבת והולכת כל פרשת גדולת רבינו.

אבל האמת היא שהדברים מפורשים ומבוארים היטב בדברי הרמב"ם הידועים שבסוף הלכות שמיטה ויובל, שאמנם צריך קצת להרחיב ולבאר אותם ונשתדל לעשות זאת בקצרה ממש. וזו לשונו: 'ולא שבט לוי

בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל ולעמוד לפני ד' לשרתו לדעת את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספק לו וכו', עכ"ל.

הדבר הראשון הוא להבדל, אדם שנדבה רוחו והבינו מדעו להבדל ולעמוד לפני ה'. כאשר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטיינמן שיבלחט"א הגיע לנחם על פטירת רבינו ז"ל, הדבר הראשון שאמר, כאשר התיישב, עוד לפני שהאריך לדבר במשך כעשרים דקות בשבחו, סיפר שלפני שנתיים בחג הפסח תשע"ג כשהגיע רבינו ז"ל אליו יבלחט"א לביקור חג, סיפר מרן שליט"א שאמרתי לו "איינטרסענטע זאך" - דבר מעניין, כתי"ר הוא מוינה ולא ניכר עליו מאומה מוינה.

זה היה תמצית שבחו ומעלתו של רבינו ז"ל בעיני מרן רשכבה"ג שליט"א, והיינו שאכן התנאי הראשוני לעלות ולהתעלות הוא דבר ראשון להבדל. לא מספיק ללמוד ולעמוד בתורה ובמצוות אלא אדם צריך להבדיל את עצמו מכל הסביבה.

ואכן אמר לי בנו הגרמ"ם שליט"א להזכיר בהספדו של צדיק שהעידו עליו כשהוא היה נער צעיר בערך בן 12-14, כבר ניתק את עצמו מכל האטמוספירה של וינה. הוא לא התנתק מוינה בהיותו בן תשעים או בן שמונים וגם לא כאשר הגיע לזכרון מאיר, אלא מיד מתחילת ראשית צמיחתו וגדולתו בהיותו נער צעיר בגיל בר מצוה בערך הוא ניתק את עצמו מכל האטמוספירה והאווירה ששררה בסביבה שלו, וכך עלה ונתעלה.

וזה מגיע כאשר בן אדם מציב לעצמו יעד ברור ושאיפה חזקה כמש"כ הרמב"ם נדבה רוחו והבינו מדעו לעמוד לפני ה' ולשרתו ולדעה את ה', לא סתם ללמוד ולהתעמק בתורה בגלל מעלתה וחכמתה או בגלל שכך ראה אצל הסובבים אצלו אלא בבחינת לעמוד לפני ה' ולשרתו להדבק בתורה"ק ובנותן התורה ב"ה.

ומוסיף הרמב"ם ומדגיש, לעמוד ולשרת לפני ה' לשרתו לדעת את ה', כלומר לא מספיק שאדם לומד ומתפלל ומקיים את כל המצוות אלא הכל צריך להיות מתוך תחושה של עבדות שעומד ומשרת את ה' ומתוך ידיעת ה'. דברים אלו הם בליבו של אדם וסוד ה' ליראיו אבל הנגלות לנו ולבנינו היה ניכר במוחש על כל דרכי החיים של רבינו, וכך היה נשמע מכל מה שדיבר שהוא חי תמיד בתחושה של עבד ה' ובהכנעה מיוחדת קמי שמיא.

הלימוד שלו, התפילה שלו, וכל מהלך החיים, היה מתוך עבודת השם במצב שעומד ומשרת לפני השם בלי היסח הדעת.

מרן זצ"ל מיטיב נרות שבת

לכן ננסה בס"ד להשתדל להעביר ולמסור לציבור קצת מחשבות ממה שהשתדלתי להעמיק בסוגיא נעלה זו של מרן בעל "שבט הלוי", במשך כל השנים בזמנים הנפלאים שזיכנו להסתופף אצל רבינו ז"ל, לעמוד מול עמוד האש ולהתחמם כנגדו, ולהשתדל שזה ימשיך להאיר לנו את דרך העליה העולה במעלות בית ק-ל אורח חיים למעלה למשכיל.

בהתבוננות בכל פרשת גדולת רבינו ז"ל ותהלוכות-חייו נראה דבר יסודי מאוד, והוא, שהדרך לגדולתו ולעלייתו לא היתה מובטחת כל עיקר. בודאי שכל אדם גדול צריך לעמוד ולהתייגע שהרי דרך העליה היא אם בחוקתי תלכו - שתהיו עמלים בתורה, אבל אצל רבינו ז"ל היתה דרך העליה ממש ההיפך הגמור מהדרך שהיתה צריכה להיות עפ"י הטבע ומנהגו של עולם.

כידוע רבינו ז"ל נולד למשפחה פשוטה ורגילה, אמנם יראים ושלמים, אך אנשים שעסקו במלאכה ובמסחר וגם כך חינוכו את ילדיהם, ואת רבינו בכללם. בתור ילד היתה התוכנית שאחרי שיגמור את חוק לימודו הוא יפנה להשתלם באיזה מקצוע ומלאכה כפי שנהגו אבותיו וכל בני משפחתו, וגם כל האווירה של עיר הבירה וינה היתה מקום מודרני וערש התרבות.

אמנם בקהילה עצמה, קהילת "שיף-שהול", היו בעלי-בתי יראים ושלמים ומכבדים את לומדי התורה וגדולי התורה לפי דרך הקודש של מרן החתם סופר זיע"א, אך האווירה ששלטה בעיר באופן כללי היתה של מודרניזציה והערכה וסגידה לתרבות ולהשכלה וכדומה, וגם החברה שם היתה מורכבת מחברה קולקלת ומעורבת עם גויים [רבינו רמז פעם שבידלותו ניסו לפתותו ולמשוך אותו אל כנסיה רחמ"ל, וקיללם רבינו על כך בקללה נמרצת].

וכך בהמשך הדרך בעת שרבינו ז"ל פנה ללמוד בישיבת חכמי לובלין הרי מלבד ה"קבלת פנים" שהיתה לו בעת שלא התקבל עקב גילו הצעיר, שזה עצמו כבר לא גורם מדבר להצלחה, הרי גם כל האופי של הישיבה לא התאים לו, כי כידוע ישיבת חכמי לובלין היתה הישיבה היחידה בכל פולין, ומהר"ם שפירא זצ"ל אסף את כל העילויים של פולין, ואילו רבינו ז"ל לא היה נמנה על העילויים, וגם האופי הסוער החריף והתוסס של בני פולין לא התאים לאופי של רבינו ז"ל המסודר והצנוע שהיה מבני אשכנז.

וגם לאחר מכן כשעלה רבינו לירושלים ולמד בכולל 'אוהל תורה' של הגרש"י הילמן, וחתנו הרב הרצוג, גם שם זו לא היתה הסביבה המתאימה לרבינו, וכפי שסיפר לי פעם "דארטין איז גיווען די חברונער לייט" - שם היו החברונע'ר החשובים, גדולי חברון, וביניהם ראשי הכולל הג"ר אהרן ביאלסטוצקי והג"ר אפרים זאב גרבוז, ולמדו שם הג"ר עזרא ברזל והג"ר שלום שברון, ועוד מתלמידי חברון, וגם קבוצת ת"ח מבני ירושלים ובראשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, כולם מבית מדרש ו"חיידר" שונה מה"חיידר" של רבינו.

כל הנתונים האלו הם סיבה מספקת להקשות על רבינו להגיע להיכן שהגיע. שהרי גם אם היה עוסק בתורה ויראה לפי דרך עיר הבירה ווינה מכל מקום היה מגיע לדרגת בעל-הבית טוב ירא ושלם, ואולי אפילו להיות איזה רב אשכנזי, אבל לאמיתו של דבר רבינו העפיל לפסגות בלתי נודעות וזכה להיות מאותם יחידים שעמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור.

זאת ועוד, לעמוד ולשרת הכוונה שאדם משרת כל הזמן לפני ה' ונמצא תמיד במצב של עבודה, כמו המלאכים משרתי עליון הנקראים עומדים, כך האדם הנעלה עומד ומשרת, אינו יושב במנוחה ואינו נוטל לעצמו חופשה אפילו לזמן מועט מעבודת השם.

במחיצתו של מרן ז"ל למדנו פשט עמוק מאי משמע צורבא מדרבנן אורייתא קא רתח ביה, הרי בפשטות כוונת

הגמרא בתחילת תענית (דף ד ע"א) שת"ח רתח ומתנהג בחריפות, אבל רבינו ז"ל כידוע התנהג בהשקט ובשלוה על מי-מנוחות, לא הרים קולו וגם בשעת לימודו ובשיעוריו דרכו היתה לא ברעש ה'.

אורח ת"ח הזדמן פעם לשיעור ושאל וחרג מגבולות הטעם הטוב. אחרי השיעור אמר לו רבינו השאלות שלך היו אמנם "קול ה' בכח", אבל הם לא היו "קול ה' בהדר"...

גם בתפילה לא היה ניכר עליו מאומה מעבודת השם הגדולה שבקרב, אמנם הוא התפלל במתינות ובאריכות - תפילת שמו"ע אצלו אפילו בסוף ימיו ממש ארכה כ-15 דקות, אבל כלפי חוץ היה שורה עליו שלווה ורוגע.

אבל לאמיתו של דבר תלמידי חכמים גופן אש ובקרבם בוער אש קודש, הם לא צריכים למעשים חיצוניים שמעוררים את ה"ברען", הגמרא מדברת דוקא בצורבא מדרבנן שהוא בתחילת דרכו הוא זה שצריך לרתוח כדי שאחרי הפעולות ימשכו הלבבות כמו שכותב החינוך במצוה ט"ז.

ונהירא שרופא שבדק את מו"ר מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצ"ל בהיותו בגיל תשעים התבטא עליו שמבדיקות הדם רואים שהדם זורם ותוסס אצלו יותר מבחור בן 18. והרי מרן הגר"ד זצ"ל ניהון במנוחת הנפש ובישוב הדעת בצורה מופלגת ביותר, סדר יומו היה קבוע ובלתי משתנה, דרכו היתה בהשקט ובשלוה, ולמרות זאת בקרבו תסס הדם בתסיסה מתמדת.

מפני שאצל רבותינו גדולי עולם בוער בקרבם אש קודש תדיר ובכוחם הגדול הם מצליחים להסתיר את זה, אבל הם עצמם גופם אש כפשוטו ממש.

דבר זה היה בולט אצל מרן ז"ל שהיה כל הזמן במצב של עומד ומשרת, על פניו היה ניכר תדיר כובד ראש ושהוא טרוד ומעמיק במחשבות כל הזמן, ללא הפוגה ומנוחה אפילו לרגע קטן, כל מעשיו והלימוד שלו היו בזריזות נעורים ובמרץ עלומים ב'חיות' מופלגת ומעולם לא היה ניכר עליו סימני עייפות וסממני זקנה.

אמנם הוא זכה למתנת שמים מיוחדת שלא כהתה עיניו ולא נס ליחו ולא הלך על משענתו, אבל הוא עצמו למרות שהתנהג על מי מנוחות בסדר יום קבוע ובלתי משתנה, מכל מקום הכל היה מתוך 'ברען' פנימי עצום של אש קודש שבערה בקרבו תדיר.

גם בתקופה האחרונה שגר אלוקים טרם יכבה למרות החולשה הגדולה שהיה שרוי בה היה נפלא להתבונן בלימודו ובתפילותיו וכל תהלוכותיו שהכל נעשה מתוך 'חיות' ורענונות ובזריזות ככל אשר איפשרו לו כוחות הגוף הדלים.

ומכלל המעלה העצומה שכותב הרמב"ם 'לעמוד לשרת ולדעת את השם', יש לציין את שמירת הבריאות, כפי שהתבטא פעם רבינו לפני שנסע למנוחה בשוויץ - אני לא נוסע למנוחה אלא כמו שצריך להתייגע בתורה כך צריך לפעמים

להתייגע על בריאות הגוף. וידענא כמה חקר ובירר אצל בני ביתו של רבינו הגדול מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זיע"א אודות הנהגותיו בענייני שמירת הגוף שזכה לאריכות ימים מופלגת מתוך צלילות הדעת עד סוף ימיו.

וכל זה הוא חלק בלתי נפרד מעבודת השם וכפי שכותב הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ד' הלכה א') הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא ע"ש, כך היתה דמותו של האדם השלם שנדבה רוחו והבינו מדעו לעמוד לשרת לפני ה' ונוהר בתכלית הזהירות בשמירת בריאות הגוף ומיעוט תענוגות המאכלים במשך עשרות בשנים ושאר ענייני העוה"ז, ואכן זכה למתנת שמים של אריכות ימים ובריות גופא כדי לעסוק בתורה ובעבודת השם.

עם תלמידו הגרמ"ש קליין שליט"א

תנאי נוסף מוסיף הרמב"ם - דבר שהיה בולט מאוד מאוד מו"ר ז"ל, כפי שזכינו תדיר לראות את זה - והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צווארו על חשבונות הרבים. המכוון הוא למה שכתוב בקהלת (ז, כ) האלקים עשה את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים.

הקב"ה ברא את האדם ישר, הנשמה בת-השמים חלק אלוך ממעל היא ישרה, רק שהיצה"ר והגוף וכל תולדותיו מבקשים חשבונות רבים, מעקמים את הדרך וסוטים מהדרך הישרה והנכונה.

מעלתו המיוחדת במינה של מרן ז"ל שהוא היה ישר כפי שעשהו האלקים, וכך הוא התבטא פעם על עצמו, בשנים הראשונות של הישיבה בימי צעירותו הוא נכנס פעם לשיעור והכובע היה הפוך דהיינו שהצד של הדוגמא בסרט היה בכיוון השני, אחד התלמידים [שחשש לענין התגברות שמאל על ימין] העיר לו על כך, רבינו הודה לו, אבל הוסיף ואמר "סיי איין איטעות דיי גאנצע מעשה" - זה טעות על העסק הזה, הרי דרכם של אנשים להחשיב לצד הנכון את הצד שיש דוגמא בסרט ולא את הצד החלק, אבל האמת היא שהצד החלק הוא הכיוון הנכון, וסיים באומרו ואנכי איש חלק!

זו היה מהותו הפנימית של רבינו - הישרות.

הישרות בלימוד היה בולט ביותר, ומכאן הגיע להיכן שהגיע, במחיצתו היתה ההרגשה שהש"ס כולו מונח אצלו בצורה בהירה ביותר, מלבד מה שידע את הש"ס בצורה נפלאה וכל הש"ס עמד תמיד לפניו חי, כאשר היה מזכיר איזה גמרא או איזה תוספות היה ניכר שהוא כאילו קורא מתוך הגמרא שכאילו פתוחה לפניו, תמיד היה אומר תוך כדי שהוא מצביע דמיונית ומטה את מבט פניו כביכול לעבר המיקום המדויק "זה התוס' השני בעמ' ב' ", "זה הרש"י בתחילת השורות הרחבות" וכדומה.

נהירא שפעם הזכיר וציטט את כל הלי"ט מלאכות אבל לא אמר בע"פ כדקלום גרידא, אלא היה נראה במוחש כאילו הוא קורא מתוך הדף עד כדי שהצביע עם האצבע וכביכול עבר משורה לשורה. זה מסוג הסיפורים שמספרים על עילויים מסויימים אבל עשרות פעמים ראיתי זאת אצל רבינו כמעשים שבכל יום.

סיפר לי אחד מבניו שלפני רבות בשנים כאשר כיהן רבינו כמו"ץ בירושלים מטעם אגודת ישראל והעדה החרדית, הוא היה בערך כבן כ"ח [זוהי היה אחרי שמהר"ץ דושינסקי זצ"ל נוכח בגדולתו העצומה, ודרש מראשי אגו"י הרב משה בלוי והרב משה פרוש ז"ל להכלילו עם המוצי"ס הישישים

והותיקים שקיבלו כל חודש משכורת מאגודת ישראל), בפורים הלך רבינו להביא משלוח מנות אל הראב"ד (דאז, ולאחמ"כ הגאב"ד) הג"ר ראובן זליג בענגיס זצ"ל.

ר' ראובן זליג היה ידוע בבקיאותו העצומה והמיוחדת במינה בחד בדרא, כשרבינו הגיע אליו פנה אליו ר' ראובן זליג ואמר לו מתוך שמחת פורים תתחיל לומר כל תוספות שלישי שבדף י"א שבש"ס, רבינו ז"ל לא נהל אך בהיותו מיושב בדעתו אמר זה יערוך בערך שתי שעות והרבנית שלי תדאג בבית, המתין ר' ראובן זליג עד ששלחו שליח לרבנית, ואח"כ במשך כשתי שעות ציטט רבינו כל תוס' שלישי שבדף י"א שבכל מסכתות הש"ס, וכל זה בהיותו אברך פחות מגיל שלשים, וזה לא הגיע מכשרונות של עילוי.

אבל אצלו זה היה הרבה הרבה יותר, הוא לא רק ידע לצטט ולחזור ולדעת את הש"ס, אלא ידע את כל סוגיות הש"ס בצורה בהירה ביותר. מאי משמע? כל סוגיא היתה בהירה אצלו בצורה ברורה ביותר כל המבנה של הסוגיא, מה השאלה ומה התשובה, מה ההווה-אמינא ומה המסקנא, ומה ההלכה, על מה הולך שאלת תוס' ומה הנפקא מינה בין שני התירוצים, מה שיטת כל תנא וכל אמורא ומי הוא המאן דאמר של כל דבר ודבר, ומה הוסיפו שאר הראשונים, איך הרי"ף מעתיק את הסוגיא ואם הרא"ש מסכים לזה וכן הלאה והלאה.

פעם תחת אחד השיחים בד"ת אמר לי "אביי שפיל" - לדוגמא "סוגיא דבר-פדא הנודעת בכל עולם התורה" (נדריס דף כח ע"ב), הסוגיא היא כך, בר פדא ועולא, ויש שתי שיטות בר"ן, הרשב"א ור' משה קורטבי, במה פליגי בר פדא ועולא ונפק"מ לדיני ממונות, ובהמשך אביי ורבא ורב פפא, הר"ן מפרש שאביי הולך לפי דעת ב"פ, ורבא לפי דעת עולא ומה כוונת ר"פ ואילו הרשב"א שהר"ן מעתיק נוקט כך וכך, כך המשיך לתאר פשוט את מבנה הסוגיא. וכך היה מסודר בראשו ובמוחו כל סוגיות הש"ס בצורה בהירה.

וזה תוצאה מצורת לימוד ישרה שהאדם הולך ישר כפי שעשהו האלוקים אזי כאשר הוא ניגש לסוגיא הוא לומד בצורה ישרה ובהירה, צורת לימוד זו ניתנת להבחין אצל המאירי, ואכן רבינו היה דבוק בו וחיבב את דבריו טובא.

שיטת לימוד זו גם מביא לידו זכרון מעולה גם בלי חזרות מרובות, כאשר הסוגיא ברורה ונהירה ולא מעורפלת או ממילא זוכרים, כל הבעיה היא כאשר לומדים מעורפל ולא ברור, וכך קשה מאד לזכור ובשביל לזכור צריך להשקיע חזרות מרובות, אבל כאשר לומדים הכל ברור והכל מסוכסם בראש, וממילא זוכרים הכל היטב.

לימוד התורה בצורה זו מביאה את הלומד ליגישמעק' ועריבות בצורה מיוחדת במינה. נפלא היה להסתכל על תואר זיו פני מרן ז"ל, מידי פעם בעת שהיה מזכיר ומדבר אודות התורה, עיניו היו בורקות מאושר ומתבטא בהתרפקות ובערגה "תורתנו הקדושה שהיא חיינו", וכדומה. ונאים הדברים למי שאמרים.

פעם אחרי השיעור סיפר לנו שלאחרונה בצפון קוריהא רצו להגיע למעלה הראש היהודי והגיעו למסקנא שזה נובע מתוך לימוד הגמרא ולכן הם מתרגמים את הגמרא לשפה שלהם ולומדים את זה באוניברסיטאות שלהם, אך זה לא יעזור להם מאומה כי התורה הקדושה נקראת שירה. אמנם הם יכולים לקרוא דף גמרא אבל את הניגון של דף גמרא את זה אין להם ואת זה הם לא יכולים להשיג, הקב"ה כרת ברית על שירת התורה רק עם היהודים.

כל אלו שזכו ללמוד אצלו יכולים להעיד על הרגשת השמחה וההנאה שהיה סביבו בשעת הלימוד, כולם יצאו ממנו עם תחושת מתקנות התורה בצורה מוחשית ביותר.

ומרגלא בפומא כל השנים לפני חג השבועות להסביר מדוע לא קבעה התורה את חג השבועות על קבלת התורה, אמנם חז"ל הקדושים בתפילה קבעו את נוסח זמן מתן תורתנו אבל בתורה לא מוזכר בכלל וחג השבועות נקרא חג הקציר וחג הבכורים, והסביר שממה-נפשך, אם אדם לא לומד אין לו מה לשמוח בקבלת התורה, ואם הוא לומד אז הוא שמח בכל יום ולא רק בחג השבועות, כל יום הוא יום-טוב אצלו ואין צורך לייחד יום אחד בלבד כדי לשמוח עם התורה הקדושה... וכמה נאים הדברים היוצאים מפי עושיהן.

הישרות הביאה אותו לביקוש האמת בצורה מיוחדת ויוצאת דופן, דרכו של עולם שלומדים סוגיא ויודעים אותה על בוריה ובוה מסתפקים, אבל מי שהלך ישר הוא לא מסתפק בזה, אלא חותר למיצוי נקודת האמת ושונה את פרקו שוב ושוב בסיכום כל הפרטים והשיטות עד שמגיע אל תכלית האמת שבסוגיא.

ומכאן - מביקוש האמת המופלגת שבו - הגיעה התופעה המופלאה שאף בערוב ימיו כשהוכר בכל תפוצות ישראל כרב-רבנן, והלכה כמותו בכל מקום, עודד מרן ז"ל והזמין צורבא מדרבנן צעירים לימים ובדעת, לבוא להשתתף בשיעורים ולשאול שאלות, ועודדס לפלפל עמו ולהלחם עמו במלחמה של תורה, עד שהתבטא שזה מוסיף לו שנות חיים, ועוד ביטויים מיוחדים ויוצאי דופן.

אדם רגיל ואף תלמיד חכם מופלג שכבר עסק בסוגיא ומוסר עליה שיעורים אינו שש ושמח על שאלות וכל שכן שאינו מרוצה כשבאים להתווכח איתו, ובמיוחד שאין זה תואם להנהגה המלכותית של אדרת הרבנות כפי דרך הקודש של מרן החת"ס זיע"א. אבל רבינו בשיירותו ביקש את האמת לא ראה בזה פחיתות ערך או חוסר כבוד, ולא רק ששש ושמח בזה אלא אדרבה עודד תופעה זו בכל מיני אופנים והזדמנויות וגם בזמנים שזה היה קשה לו מבחינה בריאותית.

וביטוי נאדר בקודש היה בעת שהציע ברבים לפני הלומדים בשיעור דבר מוקשה שהתקשה בדברי אחד מהאחרונים וביקש שמי שיועד תירוץ שייגש אליו או יכנס אל ביתו ויסביר לו, ואז - הוסיף רבינו - אוביל את בגדיו אל המקוה, וכוונתו ללישנא דהש"ס שאובילנא מנא לבי מסותא. אבל חדי אורן שמו לב שהוא לא אמר זאת בלישנא דהגמרא כמליצה בעלמא אלא אמר זאת בלשון המדוברת בלשון אידיש כדבר איש אל רעהו כפשוטו ממש כמתכוון לעשות זאת בפועל לשרתו ולמשו ולקחת את בגדיו למקוה.

בצורת לימוד זו מגיעים למעלה אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, אם לומדים את הסוגיא משורשה בצורה ברורה ממילא באים לידי מסקנת ההלכה היוצאת מתוך הסוגיא עצמה [וכמובן שצריך יר"ש טהורה ושימוש חכמים].

וכך ראינו בסדר לימודו של רבינו ז"ל שהרי לא היה דרכו בלימוד ההלכה בפני עצמה, דרכם של בני אדם שרוצים לדעת את ההלכה הם לומדים את המשנה ברורה ומקדישים לזה זמן-זמנים טובא על חשבון לימוד הגמרא עם הראשונים והאחרונים בעיון ובבקיאות, והמעמיקים יותר לומדים את הטור וב"י ואת השו"ע והנושאי כלים.

אבל רבינו ז"ל לא עסק רק בענייני ההלכה למעשה אלא למד ולימד את כל חלקי הש"ס, וכפי שהתבטא פעם בפני פרחי הוראה שלא מספיק לעשות שימוש בבית הוראה ולדעת את המאה שאלות שנשאלים תמידים כסדרן אלא צריך לדעת את הכל.

עם רבינו הגאון המרא דאתרא שליט"א

במשך כל השיעורים שמתי לב שמעולם לא נאלץ להגביה את הקול או לשנות את טון הדיבור, אמנם הוא אמר מתוך חיות פנימית גדושה באהבת ושמחת התורה אבל לא נאלץ להגביה את טון הדיבור בשביל להסביר ולשכנע את השומעים, וכמובן שלא נצרך להשתמש הרבה עם תנועות ידיים ולא כל שכן שלא הוצרך להביא משלים ודוגמאות לסבר את האוזן.

הוא היה מסביר את הכל מיסודות הסוגיות וכן את בירור פרטי המציאות הנצרך לדעת לצורך ידיעת הסוגיא, וראו אצלו שהיה לו ידיעות נפלאות בחכמות רבות שהלומד תורה לשמה זוכה בהן. והיות שאצלו הכל היה ברור ונהיר לכן ממילא הדברים היו מאירים וברורים מאליהם לכל השומעים.

וכמו"כ פעם בעת שדיבר על מחלוקת מסוימת של גדולי האחרונים והיה נחוץ לדעת באיזה תקופה הם חיו אמר רבינו אני לא אומר שצריך לדעת היסטוריה אבל גם פרטים אלו צריכים להיות ברורים לכל לומד צריך שיהיה בהירות בהכל.

וכאן המקום לציין את הפה קדוש פה נקי שלמרות שלימד את כל ענייני ההלכות והיה מסביר את הכל הן בהלכה והן במציאות וההסבר היה ברור ומפורט ביותר, מכל מקום הכל היה מתוך נקיות שאין כמותה.

ופ"א הזכיר רבינו את מש"כ המשנה למלך בהלכות אבילות בכהאי לישנא "המשנה למלך בהלכות שלפני ההלכות האחרונות של הרמב"ם" (כי הלכות שמחות הוא לפני הלכות מלכים), ורבינו בנקיות הלשון לא חפץ להזכיר מפורש את שם ההלכות, אחד השומעים חשב "להזכיר" לרבינו ששמה הוא לא זוכר את שם ההלכות ואמר 'זה בהלכות אבילות', הגיב רבינו בתוך כדי דיבור כן זה בפרק ג' מהלכות אבילות הלכה א', כמרום ובא על מה שעיקם את הלשון ודיבר בלשון של זהורית.

ובדרך זו הורה לרבים וקבע לדורות עולם את התשובות בשבט הלוי. ראשית כל אגב כדאי למסר מה שסיפר פעם רבינו שדרכו בלימודו לא היה רגיל לכתוב חידושים אבל מרן הגרא"י מלצר זצ"ל הפציר בו רבות ואמר לו לכתוב ולכתוב, אבל רבינו שמיראי הוראה היה חשש שמא לא יכתוב לאמיתיה של הלכה, אמר לו מרן הגרא"י 'מאכט נייטש אויס', כותבים פטור במקום חייב, מותר במקום אסור, ואח"כ מוחקים ומתקנים אבל ממשכים לכתוב... [והוסיף רבינו שהרי מרן הגרא"י היה כותב רק בזכות הרבנית שלו שהיא הפצירה בו לכתוב, א"כ נמצא שגם מה שאני כותב זה בזכותה].

אבל גם אז עדיין לא קבע הדברים להדפיס ורק אחרי שראש הישיבה הגר"ד פוברסקי שליט"א בעודו צעיר לימים הוציא את ספרו בד קודש חלק ב' ושלח את זה לרבינו, נענה רבינו מתוך קנאת סופרים, זה הרי לא האבא ר' דוד, זה הבן ר' בערל, והוא כבר מוציא חלק ב', וא"כ מתי אעשה גם אנכי לביתי, וניגש אל מלאכת הדפוס. וחלק א' יצא לאור בשנת תש"ל בהיות רבינו כמעט בן ס'.

וזה לימוד גדול לכל אחד ואחד שאין לך אדם שאין לו שעה, ובכל עת אפשר להשתנות ולפתוח ב"דף-חדש".

והרי מלבד היותו רב ואב"ד היה זקן ויושב בישיבה ריש מתיבתא למעלה משבעים שנה ושם הוא עסק במסכתות הישיבתיות ולא בסוגיות ההלכה, ומלבד זאת הרי הוא למד והשקיע הרבה בסוגיות מסדר קדשים כפי שאמר לי על עצמו שבשנים הצעירות הוא השקיע הרבה בסוגיות של קדשים, [והזכיר דבר שראה בספר מקדש דוד בהיותו בלובלין וציין שהספר מקד"ד היה מקובל מאוד בלובלין] והרי סוגיות אלו אינם לימוד ההלכה.

וכן היה לו סדרי לימוד קבועים בספרי נ"ך שידע אותם על בורים כתלמיד חכם המקושט בכ"ד קישוטין והיה לו קביעות ללימוד את פרשת השבוע עם המפרשים והמדרשים בצורה מעמיקה ואף בהם שלט היטב, וידו רב לו בחלק הדרוש שבתורה.

ומה שהגיע אל לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא זה היה בדרך לימודו, היות שהוא למד בצורה ישירה בצורה בהירה הרי ממילא יצא ברור מכל סוגיא את המסקנא עד להלכה למעשה. כשהוא למד סוגיא בגמרא הוא הגיע מזה אל השו"ע ואל המשנ"ב, וגם כאשר הוא למד משנ"ב הוא מיד ראה בזה את הסוגיא, אנחנו קטני ערך כשלומדים משנ"ב "ורואים" בזה את מחלוקת האחרונים שיש בנושא וכדומה, אבל הוא "ראה" בתוך המשנ"ב את הסוגיא כוולה, את המשנה, את פלוגת האמוראים ואת שיטות הראשונים שבסוגיא, ומתוך כך ממילא רווחא שמעתתא אליבא דהלכתא.

פעמים רבות הכריע בשאלות קשות שעלו על שולחן מלכים וגדולים ורבים נתחבטו בזה והוא הכריע תיכף ומיד בבהירות ובישירות נפלאה, ואכמ"ל בעובדות ודוגמאות. וזה לא היה "הברקות שכליות" אלא זה נבע מתוך מבט ישר ובהיר הן על ההלכה והן על עצם המציאות.

אבל צריך להדגיש שמה שהוא למד בצורה בהירה וישירה אין הכוונה ח"ו ללימוד שטחי וארעי של סיכום גרידא של הסוגיא אלא הכוונה לעמל ויגיעה על כל פרט ופרט מתוך הסוגיא, וכפי שהוא העיד על עצמו בתקופה האחרונה בהלו נרו על ראשו בעת לימודו עם החברותא הקבועה וכאשר הגיע לאיזה רש"י לא מובן, א"ל החברותא (מתוך רצון שלא להכביד עליו ולהטריח אותו יותר מדאי) הרי את הגמרא כבר הבנו ומה זה משנה אם את הרש"י אנחנו לא מבינים, נענה רבינו ואמר מימי לא דלגתי על אף רש"י, וכמובן שלא הכוונה שלא לדלג ולקרוקא כל רש"י אלא לא לדלג מבלי להבין אף רש"י, ואכן עצם רבינו עיניו ושקע במחשבות והתייגע לרדת לעומקו של הרש"י [והער האט זאך גיי פלאגט" - כאשר היה מרגלא בפומא קדישא] ולאחר כמה רגעים אמר מה הפשט ברש"י והמשך הלאה.

ופעם התבטא, הרי ידוע שהשיטה שלנו היא "העמקות שבפשט", 'פשט' אין הכוונה להבנה שטחית מלמעלה, 'הפשט' הוא כפי שהגדיר מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שהוא מדה מהמדות שהתורה נדרשת בהם, ורבינו העמיק ב'פשט' עד שממילא רווחא שמעתתא.

ופעם בעת שזכיתי לשאת ולתת עמו במלחמתה של תורה והדברים היו נוגעים למעשה הפסיק את הויכוח ואמר לי - 'מיין טייערער, בלומדיס אתה צודק, אבל השכל הישר אומר שכן וכך ההלכה'. וזה ממש כדברי הגר"ח מוואלאזין הידועים במכתב שלא נשתבחו הראשונים אלא בשכל הישר וכל מי ששכלו ישר יותר הוא גדול מחבירו.

ומתוך הישרות והבהירות העצומה היה אצלו כל העקוב למישור, הסוגיות הכי קשות והענינים הכי מסובכים כאשר לימדם בשיעור הם היו כל כך ברורים ופשוטים עד שאזובי הקיר כמנונו יכלו להבין את הכל בצורה הברורה ביותר, ודרך ההסברה שלו היתה כפי שייסד מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שכאשר חסר בהבנה חסר בהסברה, דהיינו שאם לא ברור היטב, קשה להסביר, אבל אם הדבר ברור ונהיר אין צורך להשקיע בהסברה ולעשות תנועות עם הידים וכדומה כדי לטרוח ולהסביר, כך היה אצל רבינו.

כל המתבונן בעין פקידה בצורת התשובות ודרך ההכרעה שבש"ית שבט הלוי יווכח לדעת שדרכו שונה מדרך הרבה בעלי שו"ת. רבים מן האחרונים כאשר היה מגיע אליהם שאלה היו צוללים במים אדירים ומעלים פנינים ומחדשים חידושים נפלאים ומתוך זה היו מכריעים הלכה למעשה כפי השאלה שבאה לפניהם.

אבל בשבט הלוי זה לא כך, אלא ניכר הדבר שבכל שאלה הוא שוטח את הסוגיא משורשה, ומנתח היטב את כל השיטות ובתוך כך בא לידי ההכרעה, ואינו נסמך על חידושים מיוחדים שחידש בעת שהגיע אליו השאלה אלא נסמך על עצם לימוד הסוגיא כמו שצריך בצורה ישרה ובהירה כפי שלמדה בשעתו בעת שעסק באותה סוגיא בדרך תלמודו הקבוע.

והדבר ניכר היטב בחלקים האחרונים בעת שקשתה עליו הכתיבה בארוכה ובהרבה תשובות הוא כותב בסגנון זה, אני כותב את עיקרי הסוגיא והענין שהם כך וכך, וממילא רוחא שמעתתא ויודעים מאילו את ההכרעה למעשה.

וזה פשר הדבר שהרבה תשובות הוא כתב כששהה לצורך מנוחה בשו"ץ ובאוסטריה, ובתשובות אלו הוא מקדים שהוא נמצא בחו"ל ומחוסר ספרים ולכן הוא כותב בקצרה. ולכאורה אם צריך ספרים איך הוא כתב בלי שהיה לו ספרים, ואם סמך על הזכרון שלו שכל הספרים היו מונחים בזכרונם כקופסא, אי"כ לשם מה צריך לציין שאין לו ספרים והוא כותב בקצרה?

אלא הכוונה פשוטה ביותר; רבינו ז"ל השתית את עקרי התשובות על גוף הסוגיא, איך שיוצאת ההלכה מתוך לימוד הסוגיא עם שיטות הראשונים וגדולי האחרונים, ולשם כך אכן אין צורך בספרים הרבה, אבל כשהיה לו עוד ספרים היה יכול להוסיף ולפלפל ולסלסל בדבריהם להגדיל תורה ולהאדירה, אבל כשאין לו ספרים הרי הוא כותב את עיקרי הסוגיא וממילא רוחא שמעתא אליבא דהלכתא ואינו מוסיף להרחיב בדברים שאינם נוגעים לגוף ההכרעה.

נקודה נוספת שהיה אפשר לשים לב בדרכי לימודו, באה לידי ביטוי בכך שלפני כל סוגיא חדשה, לפני כל הלכה וסעיף חדש, היה מקדים הקדמה קצרה, ואומר כאן הולכים ללמוד על מקרה פלוני ופלני, כאן הסוגיא עוסקת בענין זה וזה, ולא עוד אלא שהיה מתוך אהבת תורה ושמת התורה מופלגת היה אומר כאן הולכים ללמוד מקרה מאוד מענין, שאלה מאוד מעניינת, כאן יש 'אי' סטרעשינער חידוש' - חידוש מרעיש, בהלכה זו יש את שיטת פלוני שגדולי עולם חולקים עליו ברור, ועוד ביטויי זהב-קודש מסוג אלו. כשאדם ניגש ללימוד כל סוגיא וכל הלכה בצורה זו ההצלחה היא אחרת לגמרי.

דרכו של עולם שלומדים סוגיא ולאט לאט מתחזרות התמונה ולבסוף זוכים ומבינים "מאי קאמרי רבנן", דהיינו שמצירוף כל פרטי הסוגיא נבנה בנין הכללי של הענין ומן הפרט באים אל הכלל, אבל לפעמים מרוב הפרטים לא רואים את העיקר ולא ברור על קוטב מה הולכת הסוגיא לאיזה ענין חותרים להגיע, על איזה שאלה נסוב הסעיף שלפנינו, וממילא הכל מעורפל אצל הלומד ואדברה כל ידיעה נוספת וכל קושיא וכל שיטה שבראשונים ובאחרונים רק מגדיל את המבוכה ואת חוסר הבהירות.

אבל לא כך רבינו הוא היה ניגש לכל סוגיא ולכל הלכה עם הקדמה קצרה עכשיו הולכים לעסוק בשאלה זו, ואף היה מוסיף שזו שאלה מעניינת, וכדומה, זה ממילא מגרר את הסקרנות ומביא חשק ורוצן לדעת מה אכן הפתרון והמסקנא ואיך ההלכה בנידון זה. זאת ועוד, ביתר שאת ועוד כאשר יודעים על קוטב מה טובה הסוגיא הרי כל פרט כל שאלה

ותירוץ כל שיטה ודעה משתבץ בצורה ברורה במארג הכולל של הסוגיא והכל נהיר ובהיר. רבינו ז"ל שלמד בצורה זו זכה אכן לבהירות נפלאה ועצומה בכל חלקי התורה.

צורת לימוד זו מתוך "גישמעק" מביאה גם לזכרון חזק וכמו שכתוב בתהלים 'פלאות עדתיך על כן נצרתם נפשי' (ק"י"ט, קכ"ט) כאשר העדות הם פלאות לכן נצרתם נפשי, וכפי שהאריך מרן החפץ חיים ב'שם עולם' שכל דבר שאדם מתעניין בו הרי זה נכנס היטב לזכרון וזוכר לפרטי פרטים במשך עשרות שנים בגלל שזה מעניין אותו בשעת מעשה.

כשלומדים בצורה של ישירות, לימוד הסוגיא בצורה בהירה וחתירה אל האמת לדעת היטב את מהלך הסוגיא והמסקנות העולות, הרי ממילא זוכים להתקשר בקשר עליון ואמץ לתורה הק'. כי התורה מעצם מהותה היא מתוקה ונופת צופים אבל דרכם של הרבה מהלומדים לחפש איזה "ממתיק מלאכותי" ללימוד, נהנים מאיזה קושיא או חידוש וכדומה, אבל לא זוכים להרגיש את ההנאה והעריבות שבגמרא עצמה.

וכבר ידוע מה שאמר אור ישראל וקדושו מסאלנט זיע"א, אודות דרך הלימוד שחידש וגילה מרן הגר"ח מבריסק זצוק"ל שההשגחה העליונה מכינה דרך איך להמתיק את הלימוד לדורות הבאים. אמנם אם לומדים בצורה ברורה ובהירה הרי הסוגיא עצמה מתוקה ומאירת עיניים וממילא לא שייך לאדם לעזוב את הגמרא ושוקד עליה בהתמדה נפלאה ובשקיעות עד אין קץ.

אודות ההתמדה והשקיעות של רבינו אפשר לספר שעות על גבי שעות, פעם רציני לשמוע מפה קודשו אודות השמועה שלא יצא מבין הישיבה בלובלין במשך תקופה ארוכה, לכן העזתי לשאול בסגנון זה 'האם זה נכון שרבינו לא יצא מהישיבה במשך כמה שנים', הניף רבינו ידו בביטול ואמר אנשים אוהבים להגזים, סך הכל במשך שנה וחצי לא יצאתי מהישיבה, ולא במשך כמה שנים.

ולשם מה יצא רבינו? הספר בלובלין לא הגיע ורבינו יצא להסתפר ולמקוה בלובלין, וזו היתה הפעם היחידה ש"הסתובב" בעיר לובלין.

ההתמדה התאפיינה אצלו בצורה נפלאה ומיוחדת במינה בסדרים קבועים ובלתי משתנים בין באמצע הזמן ובין בין הזמנים, וכפי שהתבטא מרן החזו"א שהמעלה של זכרון מאיר שהרב שלה הוא "ישיבה-בחור", וכך היה מרן ז"ל מתבטא על עצמו בשמחות משפחתיות שנאלץ להשתתף אבל הוא קיצר את הזמן והלך מוקדם באומרו, אני "ישיבה-מאן" וצריך לחזור לישיבה.

גם כשהיה נוסע לדאטשיה לצורך בריאות גופו לא שינה מאומה מסדריו הקבועים (חוץ מהזמנים שנאלץ לעסוק בבריאות גופו), מחזה נאדר בקודש היה באחד מימי ערבי פסחים ורבינו עבר ניתוח בעיניו ובהוראת הרופאים נאסרה עליו הקריאה עד למחרת, במקום לחזור הביתה מהניתוח לנוח ולהתאושש חזר רבינו ישר מחדר הניתוח אל בית המדרש כשעיניו עצומות למסור את השיעור הקבוע, ובשל העיניים העצומות קראו לפניו מתוך הספר והוא הרחיב ופלפל כידי השם הטובה עליו במשך שעה ארוכה.

וכך עד זקנה ושיבה, ואפילו בשנה האחרונה שנחלש עד למאוד השתדל להקפיד על הסדרים ועם החברותא, וגם בשעה שהיה חלש ביותר לא ויתר ולמד עם החברותא משניות עם פירוש רע"ב,

בינו נא זאת!!!

יש לציין את שמירת הבריאות, כפי שהתבטא פעם רבינו לפני שנסע למנוחה בשו"ץ, 'אני לא נוסע למנוחה אלא כמו שצריך להתייגע בתורה, כך צריך לפעמים להתייגע על בריאות הגוף. וידענא כמה חקר ובירר אצל בני ביתו של רבינו הגדול מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זיע"א אודות הנהגותיו בענייני שמירת הגוף שזכה לאריכות ימים מופלגת מתוך צלילות הדעת ובריאות הגוף עד סוף ימיו

ועובדא נפלאה סיפר לי בשעת מעשה בנו הגרא"א הלוי שליט"א, שבסוף חודש חשון בשנה שעברה בעת שנחלש טובא היה קשה לו מאוד ללמוד עד שריחם הקב"ה ושב לאיתנו, אבל גם אז לא וויתר לעצמו מאומה, רבינו ז"ל היה יושב בחדרו ולומד וכשהרגיש שהוא לא מסוגל יותר לא נשברה רוחו ולא הרפה מהלימוד, אלא סגר את הגמרא למספר דקות ופיזם לעצמו ניגון משמח ומעודד (וכדמרגלא בפומיה שקיבל את כוח השמחה מאמא שלו) ומיד שב לתלמודו, בחשק ובמרץ, ומנסה. כך במשך כמה וכמה פעמים, ואמר לי בנו שיבלחט"א אני עמדת מאחורי הדלת ודמעות בעיני לשמוע איך שהוא מתגבר בכל המצבים.

הלימוד של רבינו התאפיין בשקיעות עצומה ומוחלטת מתוך התעלמות מכל הסובב ומכל מיני הרפתקאי דעזו עליה. אבל פטור בלא כלום אי אפשר ונספר כמה מעשים קטנים שזכינו לראות בעינינו.

היה זה לפני מספר שנים בעת שפרשיה קשה הטרידה מאוד את רבינו, והנה אחד מהנוגעים בדבר מצא "שעת כושר" לבוא להציע את דבריו לפני רבינו בענין ההוא, דווקא בשעה שהתכוון לשיעור הקבוע שבלייל שיש. דרכו דרך הקודש בימות החורף שהיה מתפלל מעריב בהיכל הישיבה בשעה 7.30 והולך לביתו [ובאותה שעה הגיע אותו פלוני להטריד את רבינו] ובשעה 8.30 הגיע לשיעור.

והנה באותו יום - רבינו שהיה מדייק בכל זמניו וסדריו הפעם אחר לשיעור וכשהתיישב במקומו היה ניכר להדיא שרוחו סוערת ומוטרד טובא עד כדי שקשה עליו הריכוז, פתח את השולחן ערוך וסגר במשך כמה פעמים, עד שניגשו אליו והראו באצבע כאן אנחנו אווזים, מיד באותו רגע היה מחזה נפלא עד למאד - כששב רבינו "לעצמו" והתחיל את השיעור בטוב טעם כדרכו בקודש ולא היה ניכר עליו מאומה מהטרדה.

והנה דרכו של רבינו בשיעור - וגם

זו נקודה נפלאה מהישירות והבהירות העצומה - שהיה אומר את השיעור בעל פה, כלומר קורא את השו"ע והנו"כ בפנים אך מוסיף את כל השמעתא וכל השקלא וטריא בעי"פ מתוך מה שהיה סדורה משנתו בראשו, וכל שיעור היה בערך כשלושה נושאים של כעשרים דקות בערך. ובאותו שיעור לאחר שגמר רבינו נושא אחד, מיד היה ניכר שזוכר בנושא המטריד ושוב רוחו סוערת, וקשה עליו להמשיך את השיעור עד שחזרו והזכירו לרבינו ותיכף ומיד שוב שקע בלימוד בצורה ניוחחה, כך במשך כמה פעמים בצורה גלויה.

והיתה התפעלות עצומה לראות מה המשמעות של "אדם גדול", זה לא סתם תלמיד חכם אלא מי שלמרות הטרדות שקוע בלימוד בצורה מוחלטת ביותר.

לפני כשנה נודמתני בעת שמסר בישיבה שיעור כללי, לאחר התפילה רציתי לגשת אליו והנה הוא יוצא מהיכל הישיבה מבוהל ובהליכה מהירה ומחפש את אחד מבני הבית, ומיד שואל אותו מה שלום הרעבצין שתבלחט"א, והשיב לו שלקחו אותה לבית חולים וכי. התברר שלפני שהלך רבינו אל השיעור הרגישה הרבנית שלא בטוב, עד כדי שהביאו שני רופאים ודנו אם לקחת אותה לבית חולים, ובאותו זמן הגיע זמן השיעור ורבינו עזב את הבית והלך למסור שיעור כרגיל, וזה כבר כשלעצמו סיפור נפלא, אך הנפלא ביותר שבזמן השיעור היה רבינו שקוע כולו בשיעור מתוך רוגע ושמחת התורה כדרכו בקודש, ורק אחרי התפילה יצא מיד בזריזות ובבהלה לשמוע מה שלום הרבנית.

השקיעות שלו בלימוד היתה ידועה בצורה פשוטה וברורה לכל הסובבים אותו כדרך חיים, עד כדי כך שעובד ביח"ל האחראי על המזגנים אמר לי פעם שכידוע רבינו ז"ל בערוב ימיו היה קשה לו קור המזגנים ולכן גם בימות הקיץ החמים

לא היו מדליקים מזגנים, הלומדים היו מגיעים להיכל הישיבה לפני השיעור נוטפים מזיעה והיה חם מאוד, אבל לא מדליקים את המזגנים, אמר לי העובד האחראי עוד רגע כשהרבי יתחיל את השיעור אני מדליק את המזגנים, הרבי בזמן השיעור לא מרגיש בכלל אם יש מזגן.

דבר זה נפלא מאוד למתבונן אדם שקשה לו קור המזגנים אבל בשעת הלימוד הוא לא מרגיש בכלל. וכמו כן לאידך גיסא פעם בימות החורף הדליקו לידו תנור חימום בחוזה אבל אותו יום לא היה קר במיוחד כך שהתנור חימם בצורה חזקה מאוד, כשאני נגשתי אליו אחרי השיעור כבר הרגשתי מרחוק את התנור, ואילו רבינו לא חש ולא הרגיש ורק התבטא בפנינו בפליאה אני כל כך צמא ויבש וקשה לי לדבר עכשיו, הוא לא הרגיש שיש לידו תנור ולא חש בחום, מה שהפריע לו רק שהוא לא מסוגל להמשיך את השיעור ולא להשיב על השאלות ואינו יודע למה.

בשביל התמדה שכזו ושקיעות בלימוד בצורה מיוחדת במינה זו לא צריך הרבה ספרים אלא אדרבה כשלומדים את הסוגיא בצורה ישרה ובהירה הרי זה מושך מאוד מאוד את לב

שיטת לימוד זו גם מביא לידי זכרון מעולה גם בלי חזרות מרובות, כאשר הסוגיא ברורה ונהירה ולא מעורפלת, ממילא זוכרים, כל הבעיה היא כאשר לומדים מעורפל ולא ברור, וכך קשה מאד לזכור, וכדי לזכור צריך להשקיע חזרות מרובות, אבל כאשר לומדים את הכל ברור, והכל מסוכם בראש, וממילא זוכרים הכל היטב

הלומד ושוקע ראשו ורובו בתוך הדף גמרא. וכמו שמדויק בבקשה של ברכות התורה - והערב נא ה"א את דברי תורתך בפנינו, כאן משנים מהנוסח שאמרנו בתחילה בא"י אקב"ו לעסוק בדברי תורה, שם אומרים תורה וכן אומרים תורתך, אלא הכוונה שישנם בני אדם שכאשר מחזשים חידוש בסוגיא או כשיש להם איזה קושיא טובה וכדומה הם מרגישים טעם ועריבות בלימוד, אבל זה עדיין לא עריבות בתורה עצמה אלא בתורה שלהם [וכדאיתא בפ"ק דקידושין (דף לא ע"ב) עה"פ ובתורתו יגהה יומם ולילה], אבל מבקשים שנוכה שתורתך שהתורה עצמה תהיה עריבה בפנינו, עצם הלימוד, עצם הסוגיא וההלכה, הוא זה שיהיה מתוך וערב בפנינו.

לפני עשרות בשנים היה רבינו בימי חורפו במנוחה בבין הזמנים בצפת באכסניה אצל יהודי ירא ושלם ביחד עם ילדיו הקטנים, דרכו של רבינו היתה לשבת במרפסת פתוחה לאוויר הגליל במשך שעות על גבי שעות וללמוד מתוך התמדה נפלאה, באותה מרפסת שיחקו בני בעל האכסניה עם בניו של רבינו במשחקי כדור, בעלת האכסניה יצאה וצעה עליהם אתם לא רואים שאתם מפריעים לרב ללמוד, נענה רבינו ואמר שום דבר לא מפריע לי, עד כדי כך שכאשר פעם נפל הכדור על הגמרא שלפני רבינו הרים את עיניו כמופתע ובבהלה, ולא ידע מה זה... הוא לא שם לב בכלל שמשחקים בכדור לידו.

כששמעתי תיאור זה מפי בנו של בעל האכסניה שהיה עד לכל זה חקרתי מפיו מן הסתם מן ז"ל ישב עם הרבה ספרים ובהם הוא עסק במשך שעות רבות ברציפות, השיב לי מה פתאום? מה היה בבית? ש"ס וכמה כרכי שו"ע, כשהיו צריכים משני"ב היו צריכים ללכת לביתו של המרא דאתרא, הגר"ש קפלן זצ"ל גאב"ד צפת והגליל [ואגב רבינו ז"ל היה זהיר מאוד בכבודו הגדול של הגר"ש קפלן ולא רצה לפסוק הלכות בצפת בשום פנים ואופן, וגם כשהשוחטים שהיו ממוצא הונגרי רצו לקבל "קבלה" מרבינו לא רצה לקבלם ולדבר איתם - "יש כאן רב", אמר וחתם את הנושא].

וכך היה יושב רבינו שעות על גבי שעות עם גמרא לבד קורא מהגמרא בניגון חרישי ונעצר מתעמק במחשבתו וממשיך הלאה בהתמדה ובשקיעות נפלאה. לזה אפשר להגיע רק כאשר דבוקים בגמרא עצמה כאשר לומדים את הסוגיא בצורה ברורה ונהירה.

דבר נוסף שהיה אפשר לשים לב מתוך משנת רבינו היותו עצמאי בלימוד ובפסק ההלכה וההכרעה, כלומר בודאי שהיה

אצלו התבטלות עצומה מתוך דרך ארץ מופלאה אל כל הראשונים והאחרונים בצורה נדירה ויוצאת דופן, מי מדבר אודות הראשונים שהיה תדיר מזכירים בדרך ארץ מופלאה "דער גרויסער רבינו תס" "דער באווסטער רבינו אליהו איין גאנץ עולם התורה" נשיטת רבינו אליהו בוקשרתם וכתבתם שבעין קשירה בכל יום] "דער בארימטער אור זרוע", וכן הלאה, או כשהיה מזכיר מחלוקת קדמונים ואף מן האחרונים היה מזכיר בביטוי "מחלוקת אבות העולם", וכן הלאה.

גם כאשר היה שואל ומקשה על דבריהם ואפילו על האחרונים שבדורות הללו על המשנ"ב ועל החזו"א היה מזכיר מתוך אימה יתירה "אחרי נשיקת כפות רגליו של אדונינו המשנ"ב, אדונינו החזו"א", ועוד כהנה לשונות מלאי-התבטלות עצומה אשר לזכור אלו דאבה נפשו מי יתנינו ירחי קדם. אבל מצד שני

לא נשא פנים בהלכה, לכל אחד ואחד יש איזה "אחרון" שהוא אצלו כפוסק אחרון שאין לערער אחריו, יש כאלו שאחרי פסק החזו"א אין לערער, או אחרי פסק המשנ"ב וכדומה. וכשנשאל כל אדם מי היה ה"דמות" בעיני הרב וואזנר שאין לערער אחריו והלכה כמותו בכל מקום, כל אחד יענה בודאי שהחתם סופר זהו ה"דמות" המכריעה בעיניו.

אבל לאמיתו של דבר במשך כל השנים שזכינו ללמוד תורה מפיו ולצקת מים היה נראה בעליל שלא כך הם פני הדברים. אכן אמנם בעיני הנהגת הקהילה והנהגת הכלל היה דמותו והנהגתו של החת"ס לעינים ולא זו מאומה כמלוא הנימה [ואגב, תחת אחת השיחים שדובר אודות הנהגת החת"ס ש"חדש אסור מן התורה" אמר לי רבינו תדע לך וזה ידיעה חשובה לכל מי שזוכה לעמוד בראש כל ציבור, שהכלל של החת"ס שחדש אסור מן התורה זה לא רק לחומרא אלא גם לקולא, וכך מקובל אצל].

אבל בלימוד התורה ובהכרעת ההלכה לא היה משועבד לאף אחד ולא ניגש אף פעם לסוגיא מתוך הנחות מוקדמות, ואף פעם לא הכריע הלכה למעשה כסומא בארובה רק בגלל שכך פסק זה או זה, אלא הכריע כפי שעלה במצודתו וכפי שהיה מתבטא בענותו חן "בעיני".

וההסבר הוא פשוט ביותר; כאשר אדם ניגש אל סוגיא או אל שאלה בהלכה במבט שטחי במבט של ע"ה הוא פותח ספרים ומחפש מה כותב אחרון זה, ומה אומר אחרון זה, וכדומה, הוא בודאי לא מסוגל להכריע וכ"ש שאינו מסוגל לחלוק על אף אחד, ובעיניו מצטייר דמות של איזה אחרון שהוא המכריע בשביל.

אבל לא כן רבינו, רוח אחרת היתה עמו, הוא הלך ישר כפי אשר עשהו אלוים וניגש אל כל סוגיא בישרות בבהירות מתוך שורשה, וכשלומדים כך הרי הכרעת הסוגיא ברורה ונהירה, וא"צ לסמוך כסומא בארובה, ואם בדרך לימוד זה מתעוררת שאלה, הרי זה אכן שאלה, והוא שאל מתוך ד"א מופלגת ובהכנעה עצומה, אבל המשנה לא זזה ממקומה.

מכאן אנחנו מגיעים אל מה שכותב הרמב"ם שאדם נעלה זה הרי זה נתקדש קודש קודשים, אין כאן השעה והמקום להאריך אודות קדושתו של רבינו, פה קדוש, עינים קדושות, אשר זכה שהיוצא מפיו יעשה וברכותיו עשו רושם למטה ושרש למעלה.

ובידי הוה עובדא שנתבקשתי לבקש ברכה עבור אדם מחו"ל שהרופאים חשדו בו רחמ"ל, נענה רבינו בקול פסקני הוא בריא ויהיה בריא עד מאה ועשרים, ולמותר לציין שפסק זה שפסק בית דין של מטה נתקבל גם בבית דין של מעלה.

לכאורה לפלא שרבינו שהיה מתמיד גדול וחס על כל רגע ומנצל כל שעת פנאי, והנה כשהגיעה עת התפילה נעלמה כל המהירות וכל ההתמדה. הוא מתפלל בניחותא מרישא ועד גמירא מתחלת ברכות השחר ועד סוף התפילה במשך שעה ארוכה מאוד, ופעם התבטא על עצמו שאפשר לספור על כף היד את מספר הפעמים שהתפלל מאוחר, כלומר הוא לא איחר מעולם לתפילה, אלא שהמנין הקבוע התחיל להתפלל לכתחילה בשעה מאוחרת יותר בגלל סיבות שהזמן גרמן

גם בשעת קריאת התורה לא חיפש לעיין בספר בין גברא לגברא, כאילו כל הזמן שבעולם עומד לרשותו. והסיבה היא שאצל אדם שמתקדש בקדושת התורה אין שום הבדל בין לימוד התורה לעבודת התפילה, ואת אותם כוחות שמשקיע בלימוד התורה כך בדיוק הוא משקיע כוחות זמן לעבודת התפילה

אבל מטרת הדברים שאנחנו עוסקים עכשיו הוא לא בתיאור מעלתו וסיפור דרכיו אלא בלימוד "סוגיא" זו דבעל שבת הלוי כפי שמשקף ועולה מתוך דברי הרמב"ם.

והנה משי"כ הרמב"ם שנתקדש קודם קדשים הכונה היא כמו שאיתא בסוף פרק שלישי דיומא (דף לט ע"א) על הפסוק והתקדשתם והייתם קדושים, אדם מקדש עצמו מלמטה ומקדשים אותו הרבה מלמעלה, ובפשטות הפשט הוא שזה מדובר בכל מצוה ומצוה שכאשר אדם מקיים מצוה ומתקדש בה כנוסח ברכת המצוות אשר קדשנו במצוותיו הוא זוכה שמקדשים אותו מלמעלה. אבל הנפש החיים (שער ד פרק טז) מפרש שזה מדובר בעסק התורה שהיית שקוב"ה ואוריתא וישראל חד הוא הרי בעסק התורה זוכים להתנדב כביכול בקוב"ה ובכך מתקדשים הרבה מלמעלה.

והדברים נפלאים מאוד עם כל אשר דיברנו שהרמב"ם מחדש שאדם שזוכה להבדל מהגוף וכל תולדותיו ולזכך את עצמו והולך ישר בעסק התורה והמצוות אזי הוא זוכה ממילא שהנשמה האלוקית שבו מתגברת בו ומאירה את דרכיו, באדם זה לימוד התורה הוא התדבקות כביכול בקב"ה והוא זה שמתקדש קודש קדשים. ובאמת כך הוה מרגלא בפומיה לומר ברגשי קודש "תורתנו הקדושה" מתוך השתוקקות והתבטלות עצמה לתוה"ק ולתנוה התורה ב"ה.

מהאי טעמא נהג מרן ז"ל בהנחה נפלאה לפני כל שיעור בישיבה היה משתדל לתת פרוטה לצדקה או ללכת למקוה ובשנים הצעירות היה משתדל לעשות איזה מעשה מצוה בבית והסביר שבנוסח הבקשות שבאהבה רבה ["אהבת עולם" בנוסח ספרד] אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד, ואח"כ מוסיפים לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך, וממשיכים לבקש והאר עינינו וכו', הבקשה והאר עינינו בתורתך יכולה לבוא רק אחרי לשמור ולעשות ולקיים אם מקיימים את המצוות זוכים לוהאר עינינו בתורתך.

אצל אדם כזה אין הבדל בין התורה והתפילה, כשאדם לומד בשביל להבין את התורה הקדושה מתוך תחושת עבדות לקב"ה מתוך רצון ומטרה להתעלות ולהתרומם ולהידבק בקוב"ה ובאוריתא, אז כמו שבתורה הוא "מחפש" את הקב"ה ולעשות את רצונו יתברך כך בדיוק בתפילה.

וזהו מה שתמיד זכינו לראות בעבודת התפילה אצל רבינו, לא מבעיא העבודה שבלב אלא גם מבחינת הזמן היה זה לכאורה לפלא שרבינו שהוא מתמיד גדול וחס על כל רגע ומנצל כל שעת פנאי והנה כשמגיע התפילה נעלם כל המהירות וכל ההתמדה, הוא מתפלל בניחותא מרישא ועד גמירא מתחלת ברכות השחר ועד לסוף התפילה במשך שעה ארוכה מאוד, ופעם התבטא על עצמו שאפשר לספור על כף היד את

המועד פסח בעת שהתקבצו רבים וטובים להקביל פני הרב ברגל, בין ההמונים היו רבנים ראשי ושיבות מוצי"ס תלמידי חכמים עסקני ציבור ועמך בית ישראל, לאחר שכולם קמו ממקומם ועברו להתברך סימן לי רבינו להמתין [הסיבה שביקש ממני להמתין הוא ג"כ לימוד גדול על ענותנותו, רבינו ביקש 'להתנייע' מה ללמוד בזמן הבא בשיעורים.

בינו זאת! רבינו הגדול פוסק הדור שעני כל ישראל נשואות אליו צריך להתעניין ולהתחשב ברצונות של צורבים צעירים. וכך בעומדי ליד רבינו גמרו כל הקהל הקדוש לעבור ואני שומע איך שרבינו מפטיר לעצמו בסיפוק ב"ה היו פה הרבה אנשים מכל החוגים והסוגים וקבלתי את כולם בצורה טובה [נבלשון קדשו 'איך העב זאך גיפירט פאר אעלמן גינטלמינש']. והיינו שרבינו ז"ל השקיע מחשבה והשתדל כל הזמן להשביע רצון כל אחד ואחד. ויש עוד עובדות רבות כפי שנכחתי לראות, אך אכמ"ל.

כאשר אדם הולך ישר כפי אשר עשהו האלוקים הוא הולך ישר עם אלקים ועם אנשים ואין מקום להפריד מהגדלות בתורה ובמצוות ובכל ענייני בין אדם למקום לבין בין אדם לחברו.

וזכיתי שרבינו ז"ל ביאר לי היטב את משנתו בעניינים אלו, היה זה אחרי שהאריך לשבח את אאזמו"ר הגאון הגדול רבי שרגא גרוסברד זצ"ל, ובתוך הדברים התבטא במעלתו שהוא לא איבד מעולם את צלילות הדעת בכל מיני פרשיות ומצבים גם בשעה שאנשים אחרים איבדו את צלילות הדעת. שאלתי, ילמדנו רבינו מאי משמע שלא איבד את צלילות הדעת ואיך מגיעים לזה.

והשיב, שכאשר אדם נתקל בשאלה או בבעיה בין בדבר פרטי ובין בדבר ציבורי הרי טבעו של אדם וגם אם הוא ת"ח ויר"ש הוא מסתכל מתוך המבט שלו מה טוב לו, מה הרווח שלו או לחוג שלו, ולמפלגה שלו, ועל כל דבר שקורה בעולם הוא רגיל להסתכל מתוך נקודת המבט והמוצא שלו, חסידים מתנגדים אשכנזים וספרדים, בני פולין והונגריה וכדומה.

אבל רבי שרגא שהיה אדם גדול היה לו צלילות הדעת הוא היה מסוגל לרומם את המבט שלו ולא להסתכל ולשקול כל דבר רק לפי נקודת המבט שלו אלא להבין שיש עוד אנשים וגם להם יש דעה וגם כאשר הדעה שלהם לא מתאימה לדעה שלי ולא תמיד חייב להיות שאני הוא הצודק, וסיים רבינו ואמר אכן זה עבודה גדולה לכל החיים.

והן הן הדברים שדיברנו עד עתה שמעלת האדם הנעלה שהוא מתבדל מרצונות הגוף שלו מכל הסביבה שלו מתגבר על כל הנסיונות הסובבים אותו והולך ישר ופורק עול חשבונות הרבים, הוא האדם השלם בתורה וביראה ובמידות טובות ונעלות, ומתקדש קודש קדשים.

זהו הלימוד הגדול ביותר מדמותו הנעלה של מרן ז"ל ומהעמקת בסוגיא זו - ואין לנו שיעור אלא התורה הזאת שזכינו ובדורנו ראינו דוגמא חיה לאדם השלם שעלה ונתעלה במסילה עד שהתקדש לקדש קדשים וה' הוא נחלתו לעד ולעולמי עולמים. לא בשמים היא ולא מעבר לים, באתרא קדישא הדין זכינו לראות אחד מבני דורנו שזכה להעפיל לזה.

ועל כך יש להמליץ לפי דברי הרמב"ם ולא בעל שבת הלוי בלבד אלא כל איש ואיש מישראל!!! אף אחד אינו יכול לפטור את עצמו בטענות ובתירוצים אני לא מסוגל, לי קשה, יש לי נסיונות והפרעות, הסביבה והישיבה לא מתאימה, וכדומה. אלא כמו שבעל שבת הלוי עלה ונתעלה למרות כל הקשיים ולמרות כל הנסיבות שהיו ההיפך הגמור, כך כל איש ואיש מכל באי עולם יכול לעלות ולהתעלות לרומ המעלות במסילה זו.

ואנו תפילה כצולתא דהוה מרגלא בפומא קדישא דהרב זצ"ל שנוכח כולנו ל"וואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", ברחמים גדולים אמן.

מספר הפעמים שהתפלל מאוחר, כלומר הוא לא איחר מעולם לתפילה אלא שהמניין הקבוע התחיל להתפלל לכתחילה בשעה מאוחרת יותר בגלל סיבות שהזמן גרמן. וגם בשעת קריאת התורה הוא לא חיפש לעיין באיזה ספר בין גברא לגברא, כאילו כל הזמן שבעולם עומד לרשותו. והסיבה היא שאצל אדם שמתקדש בקדושת התורה אין שום הבדל בין לימוד התורה לעבודת התפילה, ואת אותם כוחות שמשקיע בלימוד התורה כך בדיוק הוא משקיע כוחות וזמן לעבודת התפילה.

אבל פטור בלא כלום אי אפשר, לכן נזכיר כאן סיפור שרבינו ז"ל סיפר ברבים בערוב ימיו מתוך התרגשות מרובה, בהתחלה הקדים ואמר שאין דרכו לספר סיפורים מהסוג הזה וכל שכן ברבים והתלבט וחכך בדעתו אך לבסוף הכריע בדעת תורתו לספר זאת ברבים באומרו "למען ידעו דורות אחרונים", אודות הגאון רבי מיכאל פאפא זצ"ל (אביו של הדיין מפאפא הגרמני הופמן זצ"ל שמנו"כ בירושת"ו) שהיה ראש ישיבה וסבא של רבינו למד אצלו.

הבחורים היו מגיעים כל בוקר אל התפילה כשהמצחיה-היטל שמוט על מצחם כדי שלא יקרא על המצח את מעשיהם. אבל בוקר אחד הוא ניגש אל בחור אחד ואמר לו זה לא יעזור

לך שאתה מכסה את המצח אתמול בחדר הלילה שיחקת עם חברים משחק כעין משחק "מונופול" שמרוויחים בו בנינים [והזכיר רבינו את שם המשחק ואת צורת המשחק בהונגריה], ותדע לך ששיחקת את מזלך, כי המזל שלך היה במשך החיים להרוויח בנינים אמיתיים ואתמול כבר הרווחת אותם בצורה מדומה. וסיים רבינו בהתרגשות, ולמה אני מספר לכם את זה, תדעו לכם הוא היה "רב אשכנזי" וזה כוח התורה! וצריך לדעת זאת לדור אחרון!

בדברים אלו אנחנו עומדים אפס קצחו על משי"כ הרמב"ם שההולך בדרך הישר הרי זה מתקדש קודש קדשים מכח התורה.

ארכו הדברים ועדיין לא הגענו כמובן למצות את מידותיו ומעלותיו של רבינו ז"ל אך השתדלנו על כל פנים להעמיק ב"סוגיא" זו ולדעת את היסודות של הסוגיא כפי שמבואר במהלך דברי הרמב"ם ואת הבנין הגבוה רם ונישא שנבנה על גבי זה במשך ק"ב שנים, אשרי דורו שראו בנין על תילו ועכשיו בעונותינו הרבים אבדנו.

א"א לסיים מבלי להזכיר לכל הפחות אפס קצחו מגדולת מעלת רבינו זצ"ל במידות טובות וההתנהגות המיוחדת במינה שהתנהג בענייני בין אדם לחברו. דברים ידועים ומפורסמים, ויש הרבה להאריך ולתאר. אבל לדרכינו הדברים משתלבים היטב ברום קומת הבנין הגדול והקדוש.

שמעתי מבני ומבני ביתו הקרובים שמעידים שמעולם לא דיבר רבינו בגנות אף אחד בשישראל, מעולם! גם בשעה שהיו שחלקו עליו וכדומה, מכל מקום הוא תמיד שם מחסום לפיו, ואצלו בבית מעולם לא דיברו בגנות אף אחד מישראל, ואדרבא השתדל לכבד כל אחד ואחד וגם עם כאלו שקשה להסתדר איתם הוא השתדל בצורה יוצאת דופן להתנהג עמהם כראוי ובדרך ארץ ובחביבות, וכך עד סוף ימיו ממש.

אפשר לומר שהתנהגות זו היא תמצית הזיכך שבמידות טובות ונעלות של האדם השלם, אבל כשמתבוננים לעומק זה פשוט המשך המהלך של אותו אדם שהלך ישר כפי אשר עשהו האלקים ופרק מעליו עול חשבונות הרבים, שהרי ההנהגה המיוחדת של רבינו עם בני אדם היתה מתוך עבודה והתבוננות תמידית איך לקבל כל אדם בסבר פנים יפות, איך להשתדל להנעים לכל אחד ואיך לרצות כל אחד, הוא כל הזמן חשב והתבונן איך לדבר עם כל אחד איך לגרום שהזולת יצא ממנו עם הרגשה טובה.

וכפי שזכיתי פעם לשמוע מפי קדשו של רבינו משפט אחד שפתח בפניי חרך צר לדמותו הגדולה. היה זה באחד מימי חול

בחדר לימודו